

Een taaletnografische studie naar polarisering in Sint-Genesius-Rode

Kim GERMEYS

Abstract

In this article, the polarizing tendencies in Sint-Genesius-Rode are described, a municipality with language facilities in the Flemish Periphery around Brussels. Through ethnographic research based on a broad range of data, the processes are revealed that underlie the differentiation between the Dutch and French-speaking members, who fall into different language communities but live in the same village. The complex processes are given a multifaceted view and tell us something about the local history of the Dutch-speaking people which constructs a feeling of ownership of the territory. Language is hereby used to defend the own culture and space and to denominate the differences that are being felt.

INLEIDING¹

In dit artikel² onderzoek ik hoe de spanningen tussen Nederlandstaligen en Franstaligen in de faciliteitengemeente Sint-Genesius-Rode zich manifesteren en leg ik een aantal processen van polarisering tussen beide taalgroepen bloot. Dit gebeurt aan de hand van een etnografisch onderzoek, waarbij ik uit een divers gamma van bronnen data verzamelde.

De focus in dit artikel ligt op Sint-Genesius-Rode. De motivering voor deze plaatskeuze was dubbel. Enerzijds betreft het het geboortedorp van de auteur, waardoor de integratie in de lokale gemeenschap geen bijkomende methodologische problemen opleverde (het zogenaamde 'local gaan', zie 3. Methodologie). Anderzijds blijft de verfransing van de Rand centraal staan in taalsociologische en politieke discussies: zowel de blijvende aandacht van de media³ als van onderzoekers⁴ wijzen op een aanhoudende interesse in het bestuderen van de taalsociologische situatie van dit gebied rond Brussel.

Het is niet de bedoeling een representatieve studie van een hele gemeenschap te maken. Ik beoog een descriptieve casestudy waarin ik de processen

¹ Met dank aan Evy Ceuleers, Patricia Lamarre, Wim Vandenbussche en de anonieme reviewers voor opmerkingen en aanmerkingen bij zowel eerdere versies van dit artikel als bij de oorspronkelijke eindverhandeling waarop dit artikel gebaseerd is.

² Dit artikel is gebaseerd op GERMEYS (2010).

³ "Scholen Rand zitten vol met anderstaligen". 22 februari 2012. De Standaard.

"Huren in de Vlaamse Rand dubbel zo duur als gemiddelde". 16 mei 2012. De Standaard.

"Convocations électorales en périphérie: chacun dans sa langue". 22 februari 2012. Le Soir.

"Le néerlandais continue de reculer en périphérie bruxelloise". 26 april 2012. Le Vif.

⁴ Er kan bijvoorbeeld verwezen worden naar recente wetenschappelijke publicaties over het thema (DEGADT E.A. 2011), naar studiedagen zoals het ACV-initiatief *2 regio's, 1 uitdaging* op 11 februari 2012 (<http://2regios1uitdaging2regions1defi.blogspot.be/2011/08/interview-2-albert-martens-kul-over.html>) en naar recente studies van de Vlaamse Regering (DE KLERCK 2011).

blootleg die zich voordoen in de omgeving van Sint-Genesius-Rode met bijzondere aandacht voor hoe inwoners elkaar waarnemen en hoe taal hierbij wordt aangewend.

Bij het onderzoeken van de data kwamen processen naar boven zoals stereotypering, vorming van harde groepsgrenzen, *intergroup vergelijkingen*, *social competition*, angst voor territoriumverlies en angst voor assimilatie bij het aanleren van Frans als tweede taal. Deze processen worden verderop verduidelijkt met voorbeelden uit de data.

De gemeenschap in Sint-Genesius-Rode blijkt sterk verbonden te zijn met haar territorium. De Nederlandstalige inwoners in ons onderzoeksstaal voelen zich bedreigd door globalisatie en migratie. Taal is voor hen een belangrijke factor om zich te verdedigen tegen deze vermeende dreigingen van buitenaf.

De Rodenaren kijken naar elkaar door een taalbril. Toch is het niet enkel meer de taal die een onderscheid schept tussen de Nederlandstalige en de Franstalige gemeenschap, zowel binnen als buiten Sint-Genesius-Rode. Verschillende maatschappelijke processen zorgen ervoor dat de gemeenschappen steeds meer naast elkaar leven. Deze verschillen blijken talig benoemd te worden.

Nationaal en internationaal bestaat er reeds een lange traditie van etnografisch onderzoek, waarbij dit artikel wil aansluiten. Nationaal vermeld ik MARZO & CEULEERS (2011) – over de citétaal bij (voornamelijk) Genkse immigranten waarbij kwantitatief onderzoek wordt aangevuld met kwalitatieve analyses van interviews van focus groepen. Verder denk ik zowel aan JASPERS (2004) – die via etnografische data aantoont hoe Marokkaanse jongeren in een middelbare school omgaan met de Nederlandse standaardtaal – als aan VAN PRAET (2005) die vanuit linguïstisch etnografisch perspectief de vergaderingen in een Britse Ambassade onderzocht.

Internationaal vermelden we PUJOLAR (2009), die zich baseert op data uit een taalschool opgericht door een religieuze groep voor volwassen immigranten in Catalonië, om aan te duiden hoe lokale gemeenschappen omgaan met immigratie in het kader van plaats en territorium. Andere referenties zijn WOOLARD (1989), die de aanraking tussen Catalaanse inwoners en Castiliaanse immigranten in Barcelona onderzocht, en ALIM (2004), die fieldwork in de Verenigde Staten verrichtte over style-shifting binnen zwart-Amerikaanse hip hop-culturen.

Het dichtst sluit de casestudy aan bij de Canadese onderzoeken van HELLER (1999), die taalidentiteit in Canada binnen een educatieve setting in Ontario uitspitte, en van LAMARRE & LAMARRE (2009), die dagelijkse routes van meertalige jongvolwassenen door Montréal onderzochten. Beide onderzoeken verbonden sociale interacties met de antropologie van de stad. De Canadese

connectie laat zich ook voelen in het feit dat de levenswijze van door ons bestudeerde taalgemeenschappen zonder contact sterk doet denken aan het fenomeen dat romanschrijver MAC LENNAN (1945) in de Canadese context als “les deux solitudes” bestempelde, het naast elkaar leven van Franstaligen en Engelstaligen in *splendid isolation*.

Eerst schets ik de historische achtergrond van de taalsituatie in België. Nadien volgt een politieke schets van Sint-Genesius-Rode en relevante informatie over de bevolkingsspreiding van de gemeente. Vervolgens worden de onderzoeksopzet en de methodologie van het onderzoek verklaard. Hierna volgt de eigenlijke casestudy, waarna een aantal conclusies getrokken worden.

1. HISTORISCH KADER

Onderstaand historisch overzicht is gebaseerd op WILLEMYNS (2009) en WITTE & VAN VELTHOVEN (2010). Deze schets van veranderende verhoudingen tussen Nederlands en Frans in België in de afgelopen twee eeuwen kan bijdragen tot een beter begrip van de hedendaagse taalsituatie.

België is als natie geconstrueerd in 1830. Het voorlopige bewind kiest resoluut voor het Frans als nationale bestuurstaal. De grondwet van 1831 zegt weliswaar dat het gebruik van de talen vrij was, maar dit wordt in het voordeel van het Frans geïnterpreteerd. Het Frans is en blijft dominant bij het vormen van de staat, waar het Nederlands geassocieerd wordt met het vroegere Nederlandse protestantse bewind. Voorts wordt het Nederlands gezien als een ondergeschikte taal, waarmee geen *upward social mobility* bereikt kan worden. Op bestuursgebied, in het onderwijs en bij het gerecht lijkt het Nederlands ver achterop te hinken.⁵ In 1840 wordt een “petitionnement” geschreven en ondertekend door Vlaamse intellectuelen. Hierin worden meer rechten voor het Nederlands binnen gerecht, bestuur en onderwijs geëist. In 1873 wordt de wet Coremans gestemd, waardoor in België ook in het Nederlands recht gesproken kon worden. In 1878 en 1883 volgen er wetten die de positie van het Nederlands in bestuurszaken en het middelbaar onderwijs enigszins versterken. Het duurt tot 1898 alvorens de Gelijkheidswet wordt goedgekeurd in het Belgische parlement en het Nederlands een gelijkwaardig statuut in officiële wetteksten verleend wordt.

De lage status van het Nederlands leidt ertoe dat elitefuncties blijvend ingevuld worden door Franstaligen. Sociale ongelijkheid valt dus samen met de taalverschillen, waarbij het Frans de prestigetaal is en contrasteert met het veel lagere aanzien van het Nederlands. De Vlaamse Beweging ijverde voor meer

⁵ Hoewel de situatie op lokaal vlak vaak minder drastisch was dan beweerd werd (VANHECKE 2007).

rechten en kansen voor Nederlandstaligen. De taalwetten van de jaren dertig en zestig waren hun grootste verwezenlijkingen.

Tussen de jaren 1932 en 1935 werd het territorialiteitsprincipe ingevoerd en werd de basis gelegd voor de overgang naar een federale staat. Bij het vastleggen van de taalgrens vonden tienjaarlijkse talentellingen plaats. Het is aanmerkelijk dat het anti-Vlaamse klimaat waarin dit gebeurde een weerslag had op de uitslag (WITTE & VAN VELTHOVEN 2010: 146). Omdat de wet bepaalde dat een gemeente tweetalig werd bij 30% anderstaligen werden 3 gemeenten bij Brussel gevoegd.

In 1963 wordt de taalgrens wettelijk vastgelegd. België telt nu vier taalgebieden: een Nederlands, een Frans, een Duits en tweetalig Brussel. Bij het akkoord van Hertoginnendal in 1963 werden in een aantal gemeenten taalfaciliteiten ingevoerd. In de Brusselse periferie betreft het de gemeenten Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Wemmel, Wezembeek-Oppem, en... Sint-Genesius-Rode, onderwerp van dit artikel. Gemeenten met dit statuut veranderden niet in tweetalig gebied, maar Franstaligen kunnen er op eigen vraag wel in het Frans met de gemeentelijke overheid communiceren; ze kunnen bijvoorbeeld ook op expliciet verzoek officiële Franstalige documenten ontvangen. Het feit dat de faciliteitenmodule niet als 'tijdelijk' in de wet opgenomen werd, blijft voor beroering en verschillende interpretaties van de wet zorgen; de aanhechting van de vermelde faciliteitengemeenten bij Brussel wordt nog steeds als politieke dreiging of pasmunt gebruikt in communautaire twisten.

Hoewel de vier taalgebieden vastgelegd waren en België daarmee de facto evolueerde van unitaire naar federale staat, was er verder gesleutel aan de grondwet nodig om een en ander ook formeel te bevestigen. In 1970 werden drie gewesten gecreëerd (een Vlaams en Waals (beide eentalig) en een tweetalig Brussels gewest), die elk over een eigen wetgevende en uitvoerende macht beschikken. In 1988 wordt de federalisering op de spits gedreven door het aparte arrondissement van de zes faciliteitengemeenten af te schaffen; die behoren vanaf dan tot Vlaanderen. Dit vereiste evenwel 'toevoegingen': zo is het statuut van een 'faciliteitengemeente' enkel omkeerbaar als beide taalgemeenschappen ermee akkoord gaan.

In 1993 werd het federale karakter van de staat in de grondwet opgenomen. Deze hervorming van de structuren van de staat was nodig om communautaire twisten (voorlopig) te verhelpen. Toch waren hiermee niet alle problemen van de baan, zoals blijkt uit de aanhoudende taalpolitieke discussies uit de voorbije twee decennia (met de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde als symbooldossier).

Faciliteitengemeenten worden gedefinieerd door verhoudingen tussen de twee taalgroepen. Het politieke discours in beide 'taalkampen' is dan ook sterk

gekleurd door vermeende bevoor- of benadeling van de eigen of de andere groep. Aan Nederlandstalige zijde bekritiseert men bijvoorbeeld het feit dat de beheersing van de Nederlandse taal niet als criterium kan worden aangenomen om verkozen te mogen worden als lokaal mandataris in een faciliteitengemeente.⁶ In het Franstalig discours vormt de ‘Vlaamse Wooncode’ een beladen symbooldossier. Wie een sociale woning wil huren in Vlaanderen (en dus ook in de faciliteitengemeentes) moet de Nederlandse taal spreken of bereid zijn ze te leren. De Franstalige pers bestempelde Vlaanderen hierom als racistisch en als fascistisch en totalitair (WITTE & VAN VELTHOVEN 2010: 205).

De taalpolitieke problemen uit het verleden beroeren de samenleving van vandaag dus nog steeds. Uit de analyse van onze onderzoeksdata blijkt dat de historische gevoeligheden uit het verleden ook vandaag nog wegen op menselijke interacties in het alledaagse leven. Zo ervaren de Nederlandstalige proefpersonen in Sint-Genesius-Rode nog altijd het probleem dat het gemeentebestuur elkaars taal zowel letterlijk als figuurlijk niet spreekt; we komen hierop terug in 4.1 Social Competition en 4.7 Tweedetaalverwerving. Een andere jongen uit het onderzoeksstaal ervaart de territorialiteit als racistisch (zie 4.6 Plaatsnamen).

2. SINT-GENESIUS-RODE VANDAAG

2.1 *Politiek statuut*

De faciliteitengemeente Sint-Genesius-Rode behoort politiek tot de provincie Vlaams-Brabant. Sinds de splitsing van het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde in 2012 behoort de gemeente ook tot de kieskring Vlaams-Brabant maar ze vormt samen met de vijf andere faciliteitengemeentes een apart kieskanton.⁷ Sinds 1989 wordt Sint-Genesius-Rode bestuurd door de Franstalige burgemeester Myriam Delacroix-Rolin.

2.2 *Bevolkings spreiding*

Uit grafieken van de Vlaamse overheid⁸ blijkt dat Sint-Genesius-Rode in 2007 17.995 inwoners telde en dat de bevolking minder snel toenam in vergelijking met het stedelijke gebied rond Brussel en het Vlaamse gewest. Rode telt een

⁶ Burgemeesters en OCMW-voorzitters moeten er weliswaar het Nederlands meester zijn, maar voor schepenen en raadsleden gaat men ervan uit “dat er bij hun verkiezing een onweerlegbaar vermoeden ontstaat dat ze de taal van het gebied kennen” (WITTE & VAN VELTHOVEN 1998: 172).

⁷ Concreet kunnen inwoners van de zes faciliteitengemeentes zowel voor een Vlaams-Brabantse als voor een Brusselse lijst stemmen.
(<http://www.docu.vlaamserand.be/ned/resource-detail.asp?ResourceId=183>)

⁸ http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm

relatief groot aantal vreemdelingen en een groot aantal Franstaligen. Het is ook een rijke gemeente. Een en ander blijkt uit diverse bronnen.

– Uit cijfers over de inkomsten⁹ kan afgeleid worden dat de inwoners van Sint-Genesius-Rode een hoog inkomen hebben in vergelijking met Brussel en het Vlaamse Gewest. Sint-Genesius-Rode is echter de eerste rijke gemeente die een daling vertoont en hierdoor zakt het weg van een 15de plaats (in 2003) naar een 30ste plaats (in 2004) in de lijst van rijke gemeentes, volgens een persbericht van de FOD economie.¹⁰

– Ondanks deze daling blijft het gemiddelde inkomen in de gemeente vrij hoog en dit kan deels verklaard worden door de “eurocraten” die er zich vestigen, dicht bij de stad op amper 15 kilometer van het centrum van Brussel maar toch in de groene rand rond de hoofdstad. In 1998 telde Knack het aantal eurocraten in de 22 Vlaamse randgemeenten rond Brussel (TEUGELS 1998). Het totaal bedroeg 29.908, waarvan 2.132 zich in Sint-Genesius-Rode gevestigd hadden. Uit kaartmateriaal blijkt¹¹ dat Sint-Genesius-Rode in 2009 nog steeds een hoog aantal EU-ambtenaren en geprivilegieerde inwoners telt. Deze zorgden ervoor dat het inkomen in de Rand van sterk onder het gemiddelde (tegenover de provincie Brabant) in 1960, naar sterk bovengemiddeld verschoof (DE MAESSCHALK 2012: 39).

– Op 1 juli 2005 telde de gemeente 16,55% buitenlanders in totaal.¹² Uit statistieken blijkt dat er een groter aantal buitenlanders in Sint-Genesius-Rode woont, dan in het Vlaamse Gewest en het stedelijke gebied rond Brussel (DE MAESSCHALK 2012: 39).

– In 2009 lag het percentage moeders in Sint-Genesius-Rode dat geen Nederlands sprak met hun kind bij de hoogste van De Rand (tussen 75,1 en 94,2%).¹³

– In 1999 telde Sint-Genesius-Rode 56% Franstaligen (VANDE PUTTE 1999). In 2009 lag het percentage Franstalige belastingaangiften in Sint-Genesius-Rode op 60,9 procent volgens een artikel op de webstek van *Brussel Nieuws*.¹⁴

Dit alles heeft ook politieke gevolgen: de gemeente onderging 20 jaar geleden een verandering van bestuur, waarbij een Nederlandstalige burgemeester vervangen werd door een Franstalige. Het is een gemeente die in verandering is

⁹ *De Belg werd in 2004 gemiddeld 2,4% rijker*. Persbericht van de Algemene directie statistiek en economische informatie. 18 juni 2007.

http://www.briobrusseel.be/assets/statistieken/pr095_nl.pdf

¹⁰ ibidem

¹¹ <http://www.vlaamsbrabant.be/over-de-provincie/info-voor-lokale-besturen/statistische-databank/tabellen-grafieken-kaarten-docijst/index.jsp#paragraph3>

¹² <http://statbel.fgov.be/>

¹³ DE MAESSCHALK 2012: 39

¹⁴ <http://www.brusselnieuws.be/artikel/meer-franstalige-belastingaangiften-faciliteitengemeenten>

en een aantal veranderingen stoten op verzet – zo zal blijken – bij een deel van de lokale bevolking.

3. METHODOLOGIE

Met dit kwalitatieve onderzoek worden cijfermatige analyses gekoppeld aan de attitudes van participanten. Door beperkingen in onderzoekstijd en -budget worden geen statistisch-relevante analyses beoogd maar wel waardevolle kwalitatieve aanvullingen die passen binnen een groter maatschappelijk kader.

Het betreft concreet etnografisch onderzoek naar de verhoudingen tussen Nederlandstalige en Franstalige (jong)volwassenen in Sint-Genesius-Rode, en naar de rol die taal speelt in die dynamiek. Mijn primaire bronnen bestonden uit opnames van een Nederlandstalig meisje en een tweetalige jongen uit deze gemeente. Deze opnames werden aangevuld met interviews, *fieldnotes* die ik tijdens de onderzoeksperiode nam en commentaren van Rodense inwoners op een sociale netwerksite.

De keuze voor een kwalitatieve benadering werd geïnspireerd door HYMES (1974), POPLACK (1988), DENZIN & LINCOLN (2000) en KUSENBACH (2003). Voor de etnografische invalshoek wordt onder andere gesteund op TEDLOCK (2000), die dit type onderzoek typeerde als outsiders die zich de kledij van insiders aanmeten en ondertussen de taal en gewoonten leren. Omdat mijn persoonlijke leven en dat van mijn sociale netwerk sterk verbonden is met Sint-Genesius-Rode ben ik echter al een insider die dus eerder de kleren van outsider aantrekt om van op een verdere afstand mijn eigen leefwereld gade te slaan. Het bestuderen van de eigen gemeenschap waarin men zelf geleefd heeft en het beschrijven van zijn eigen ervaringen wordt *autoetnografie*, *etnosociologie*, *autoantropologie* en *etnoetnografie* genoemd (TEDLOCK 2000: 467) of ook wel *complete-member research* (ADLER & ADLER 1994).

3.1 Opnames

Het primaire materiaal bestaat uit authentieke opnames die twee proefpersonen maakten van hun dagelijkse taalgebruik. Het gaat om een smalle maar intensief geanalyseerde empirische basis, wat typisch is voor postmodern etnografisch onderzoek (DENZIN & LINCOLN 2000: 370). De informanten werden geselecteerd op hun bereidheid om zonder beloning deel te nemen. Om de observer's paradox (LABOV 1972) te vermijden werden de participanten zo min mogelijk ingelicht over de opzet van het onderzoek; de enige info die ik de deelnemers dan ook meegaf was dat ik een onderzoek deed naar taal en dat ik daarvoor eentalige en tweetalige mensen nodig had die tijd doorbrachten in Brussel.

Het betreft een eentalig Nederlandstalig meisje en een tweetalige jongen; ze zijn beide inwoners van Sint-Genesius-Rode. Het eentalige meisje van 21-jarige leeftijd, Laura¹⁵ woont voor het tweede jaar op kamers. Ze woonde bijna haar hele leven in Sint-Genesius-Rode. Ze heeft uitsluitend Nederlandstalige vrienden en volgt en volgde steeds onderwijs in het Nederlands. Omdat ik zelf niemand eentalig Frans kende (zie 4.4 Harde groepsgrenzen) werd een schooltweetalige uit mijn oude school gevraagd om deel te nemen als tweede deelnemer. Dat werd een 19-jarige jongen, Xavier, die al acht jaar aan de rand van Sint-Genesius-Rode woont, op de grens met Braine-l'Alleud. Daarvoor woonde hij in Dilbeek. Thuis spreken zijn beide ouders Frans. Hij volgde middelbaar onderwijs in de Nederlandstalige school in de dorpskern van Sint-Genesius-Rode.

Per persoon was er ongeveer vier uur aan gesproken materiaal beschikbaar; het betreft opnames die buitenshuis gemaakt werden tijdens educatieve momenten en in de vrije tijd. Wat getranscribeerd werd, waren voornamelijk metareflecties op de eigen identiteit die verbonden zijn met taal, met de verhouding van de eigen woonplek tot Brussel, met de gevoelens tegenover de outgroup en met processen van codeswitching en territorialiteit.

3.2 Overig materiaal

Het verzamelen van opnames door de deelnemers was slechts één aspect van de datacollectie. Voorts nam ik nadat alle opnames vervolledigd waren, bij elke deelnemer thuis één interview af.¹⁶ Deze interviews vonden plaats in een *natural field setting* en waren gericht op het model van een *unstructured interview* (FONTANA & FREY 2000). Hierbij is afwijking mogelijk op de voorbeide vragen en blijft de conversatie informeel.

Tijdens de hele onderzoeksperiode nam ik ook *fieldnotes* wanneer ik mij in de buurt van Sint-Genesius-Rode bevond en onderzocht ik groepen op de sociale netwerksite *Facebook*.¹⁷

4. PROCESSEN

Op basis van de data heb ik onderzocht op welke manier de spanningen tussen Nederlandstaligen en Franstaligen in Sint-Genesius-Rode zich manifesteren, hoe zichtbaar de polarisering is en hoe deze vorm krijgt. Bestudering van meta-commentaren van Nederlandstaligen over Franstaligen en vice versa leg-

¹⁵ Alle participanten en genoemde personen in dit onderzoek kregen een fictieve naam.

¹⁶ In dit artikel wordt vooral gebruik gemaakt van deze interviewfragmenten. Die zouden echter niet tot stand kunnen gekomen zijn zonder de opnamefragmenten die uitgebreider aan bod komen in GERMEYS (2010).

¹⁷ <http://www.facebook.com>

gen een aantal terugkerende denkprocessen, thema's en (zelf)representaties bloot. Ik illustreer hieronder in kort bestek hoe er in mijn data sporen te vinden zijn van social competition, intergroup-vergelijkingen, stereotypering, het vormen van harde groepsgrenzen, angst voor territoriumverlies en voor assimilatie bij het aanleren van Frans als tweede taal. Deze lijst is uiteraard niet-exhaustief.

4.1 Social competition

Cijfers (zie 2. Sint-Genesius-Rode vandaag) wijzen er sterk op dat de Vlamingen een minderheid geworden zijn in een oorspronkelijke Vlaamse gemeente; dat de politieke meerderheid in handen is van Franstaligen wordt door bepaalde inwoners als onrechtvaardig ervaren. Nederlandstaligen en Franstaligen in Sint-Genesius-Rode bestrijden elkaar met politieke daden (of het uitblijven ervan). Zo verwijten de Nederlandstaligen het gekozen Franstalige gemeentebestuur dat het geld voor het (Vlaamse) jeugdwerk weigert om hen te boycotten. Onderstaande fragmenten uit een infoavond over het jeugdbeleid in Sint-Genesius-Rode illustreren die spanning.

Infoavond over "over-leven als jeugd in Rode", 25 maart 2010, Man

Man: Maar wat bij ons de bezorgdheid is, de jeugd heeft hier een concreet groot probleem en die is, da zijn ook Vlamingen, die hebben ook recht van leven en gelukkig zijn en dus het gemeentebestuur weigert om da zij een **politiek spel-leke** spelen [...] want ik hoor hun graag klagen van **wij worden behandeld als een minderheid en dan doet men van alles, maar zij behandelen ons als minderheid in onze eigen omstreken en daar is een probleem.**

Infoavond over "over-leven als jeugd in Rode", 25 maart 2010, Raf, Tweede schepen, Man¹⁸

Raf: Een, geld interesseert hen ni. Een benoeming van de burgemeester kan da daar ni van <laten afhangen.

Tweede schepen: <Z'is benoemd é.

[...]

Raf: Wij zitten op de oppositiebanken, **wij hebben niks <é. Een Nederlands-talige minderheid in een nu Franstalige meerderheid.**

Man: <g'et niks

Infoavond over "over-leven als jeugd in Rode", 25 maart 2010, Eddy Frans van VZW De Rand

Frans: Het is uiteraard een **herkenbaar verhaal**, want euh **wat ik hier hoor, hoor ik dus ook in de 5 andere faciliteitengemeenten.** Er zijn wa kleine nuances en wa verschillen, maar eigenlijk is dat toch in grote maten een **gelijklopend verhaal.** Wa zijn de gemeenschappelijkheden in da verhaal? Uiteraard

¹⁸ Als twee gesprekpartners gelijktijdig spreken dan worden de woorden die vermengd zijn voorafgegaan door volgend symbool: <.

een bijzonder **afstandelijke gemeente. Een afstandelijk gemeentebestuur. Nergens-in** geen enkele van de 6 faciliteitengemeenten-wordt er **vanuit de gemeente een jeugdbeleidsplan opgemaakt** en ingediend. Vanuit geen enkele van de faciliteitengemeenten bestaat er zoiets als een door de gemeente opgerichte en erkende jeugdraad, waaraan advies wordt gevraagd over gemeentelijk jeugdbeleid. En in quasi geen enkele van de faciliteitengemeenten bestaat er zoiets als een ambtenaar die zich met jeugd bezighoudt. Thans hebben al die gemeenten een schepen jeugd. Waarbij ge u inderdaad kunt afvragen wat die mensen dan wel doen?

WITTE & VAN VELTHOVEN (2010: 175) stellen dat de ostentatieve afwijzing door de Franstaligen van culturele, recreatieve, jeugdgerichte voorstellen van de Vlaamse overheid een antwoord is op verstrakte Vlaamse voogdij.

Het werk over de sociale dimensie van taalcontact en tweedetaalverwerving van BALL, GILES & HEWSTONE (1984) verwijst verder naar het concept van de ‘negatieve etnische identiteit’, een gegeven dat van toepassing lijkt te zijn op de hierboven geciteerde vertegenwoordigers van de Vlaamse minderheid in Sint-Genesius-Rode. Deze groep toont in onze data immers uitdrukkelijk dat ze haar ondergeschikte positie als illegitiem aanvoelt. Eén van sociale strategieën waarmee een groep of een persoon kan reageren in een dergelijke situatie is *social competition* (id.). Dit zien we ook in Sint-Genesius-Rode. De oude gevestigde gemeenschap bestaat in Sint-Genesius-Rode uit Vlaamse inwoners die er al van generatie op generatie wonen. De “indringers” zijn voor hen de Waalse mensen en de eurocraten die in de gemeente komen wonen.

4.2 Intergroup-vergelijkingen

De Nederlandstalige onderzochte personen gaan in Sint-Genesius-Rode intergroup-vergelijkingen aan met de Franstalige groep (en omgekeerd). In ons corpus wordt dit vooral geënt op de ongelijkheid die sommige Nederlandstaligen ervaren ten opzichte van Franstaligen op financieel vlak.¹⁹

Interview met Xavier

Xavier: Bij de hockey speel ik al 10 jaren met dezelfde groep, da zijn echt mijn beste vrienden, we bellen en smsen elkaar tijdens het studeren. Zoals hierstraks zijn we gaan voetballen om zes op de **hockey**. Maar ik denk dat er bij de Fransstaligen minder cohesie is. Jullie hebben da veel sterker, jullie hebben een jeugdhuis, in Wallonie bestaat da ook, in Braîne bijvoorbeeld, maar da zijn marginale mensen, allemaal ouwe pé's en makakken. **Allez ik wil nu ni de Nederlandse verdedigen, maar veel heeft ook te maken met geld. In de You doet ge makkelijk 100 euros op. Jullie gaan naar het jeugdhuis en daar is 50, 70 man, dus jullie kennen elkaar allemaal. Wij gaan naar discotheken**

¹⁹ Een van de anonieme reviewers merkt terecht op dat het hier zou kunnen gaan over een sociaal verschil dat men op een talige manier heeft leren benoemen.

en da's veel groter, daar is 600 man ofzo. In Waterloo in een bar ofzo.... Ik denk dat er veel minder cohesie is bij Walen. Misschien in Mons, Namur bij kleine dorpjes, daar meer. Wij gaan naar **Ukkel**, daar is veel meer te doen en da's groot, dus daar is veel minder cohesie. **En – ni slecht bedoeld – maar Vlamingen hebben ook een fiets. Wij hebben een brommer of een auto. Iedereen van mijn vrienden, vanaf 18 jaar heeft een eigen auto**, dan kunt ge sowieso verder gaan. Er is een tramhalte 200 meter aan de hockey en van daar staat ge op avenue louise voor een cinemake. Jullie met de fiets kunnen max tot het jeugdhuis of de Jamme.

Ik: En is da bij de meisjes, zoals Val bijvoorbeeld, ook zo? Gaan zij ook naar Brussel. Vinden ze da wel veilig?

Xavier: Maar ja, want Val zit bijvoorbeeld op kot in Ukkel. Wij gaan vaak naar **de Jeux D'Hiver** in ter kameren. Onze **hockeyploeg** is een van de **duurste en chiqueste** van België. Allez, hockey is sowieso al **prestigieus**, maar die van ons is extra eu<h.

Ik:<elitair?

Xavier: Ja, **elitair**, want allez het inschrijvingsgeld is 750 per jaar. En er zijn ook goedkopere hockeys in Anderlecht, maar da zijn dan **boerkes** [...]

Xavier: Maja, want als ik hier zou voetballen op de Rhodienne, zou da 50 euros kosten.

De Nederlandstalige Rodenaars in de data gaan verder vergelijkingen aan met Franstaligen die meestal hoger op de socio-economische ladder staan en meer auto's en grotere huizen hebben. Dit soort vergelijkingen lijkt tot jaloezie en/of vijandigheid te kunnen leiden.

Interview met Laura

Laura: Het deel naar het bos toe is zo meer Franstalig. En ik ben daar ook zo gaan babysitten en ge hebt zo die straat naar 't bos en ge hebt daar allemaal zijstraten, **met keigrote wijken en keigrote huizen. En keigrote poorten** en dan is da zo ohow. Het is zo'n beetje zoals die wijken aan Zevenbronnen [hier woont Xavier]. Daar is da ook **veel groen en huizen die zo allemaal ni direct aan de straat liggen. Echt keigrote huizen. Woow. Gigantisch groot.**

25/02/10, fieldnote. na een chiroweekend, op de trein

Ik: ah was't een leuk weekend?

Jeroen: da zal wel zijn, iedereen mörg, 't was Saar haar verjaardag.

Ik: Champagne?

Jeroen: **Cava!! Champagne is voor de Wale.**

4.3 Stereotypering

Een proces dat in het licht van bovenstaande schets van het klimaat in Rode kon worden vastgesteld is er één van stereotypering (iets wat ook al in 4.2 naar voren kwam).

Interview met Laura

Ik: Vindt gij da ge Walen herkent op straat?

Laura: **Ja! Keihard! Hun kledingstijl, hun haarcoupen**, vooral bij jongens, maar bij meisjes ook eigenlijk. Zo die keer da we met Amélie en Philippe naar La Hulpe waren, was da ook, heel die zaal was zo **anders gekleed. Ge merkt zo die stijl is anders. Die kleden zich op voor feestjes**, om uit te gaan doen wij onze rotkleren aan en **zij keichique**. Ja, meer **hemdjies en polo'kes en da haar** da dan zo perfect ligt.

[...]

Laura: Ge **merkt da ook op de trein** vind ik. Want er stappen dan keiveel mensen af in Rode en ge kent daar dan zo niemand van, ook jongeren en ge ziet dan dat die allemaal in de richting van zo, dat **die ni de brug onder gaan**. Of dat die wel de brug onder gaan, maar dan daar zo wachten. Maar **ge ziet zo 'hmm ja ok, gij zijt waarschijnlijk Franstalig'**.

Commentaar van een Rodenaar uit de chiro op het liedje van Tom Waes op facebook 12/05/10

Jan: Damn, **hij ziet er wel nog meer Waal uit als de gemiddelde Waal:p**

De reductie van “Walen” tot hoe ze zich volgens Laura en Jan kleden spoort met wat TAJFEL (1972) het proces van *categorisering* noemde. De waarneming van de wereld wordt sterk vereenvoudigd door, onder andere, leden van de ‘andere groep’ (in dit geval een taalgroep) in een vakje te duwen. Dit paradigma blijkt ook uit het recente werk van DE KEERE, ELCHARDUS & SERVAIS (2011) nog erg productief te zijn in de Belgische context: ook zij stellen vast dat een verschil in taal kan leiden tot het aanzien van de ander als “een vreemde”, waardoor vervallen wordt in clichés en vooroordelen.

4.4 Vorming van harde groepsgrenzen

Door het opstellen van groepsgrenzen probeert een groep zich veilig te stellen tegen dreigingen van buitenaf. In Sint-Genesius-Rode zijn die grenzen tussen de verschillende groepen blijkbaar hard.²⁰ Uit onze data (en onderstaand voorbeeld) blijkt het als Vlaming is niet makkelijk te zijn zich te integreren in het Waalse verenigingsleven (en omgekeerd).

Interview met Xavier

Ik: (lach) En voelt ge u hier **thuis in Rode**? Als ge bijvoorbeeld euh naar het JH ging ofzo?

²⁰ WITTE & VAN VELTHOVEN (2010: 174) zeggen hierover: “Tussen beide groepen waren weinig contacten. Onderwijs en verenigingswezen vormden zelfs volledig gescheiden werelden”, maar merken verder wel op dat er bij “een andere Franstalige minderheid [...] de reflex om hun kinderen [...] zeer vroeg Nederlands te leren” ontstond door hun kinderen naar Nederlandstalige scholen te sturen. Het zou interessant zijn om te onderzoeken hoe en wanneer deze harde groepsgrenzen overschreden werden/worden in bijvoorbeeld die educatieve setting (met dank aan de anonieme reviewer voor deze suggestie).

Xavier: Ja, naar het jeugdhuis ik wou altijd graag gaan, maar dan **riepen ze wel ne keer vuile waal**.

Ik: En wie waren dat dan?

Xavier: Mah ik weet ni of ge die kent? Nikolaas. Die. En ik weet ook nog 4 jaar geleden kwam ik toe en Michael stond aan de deur en **hij riep "vuile waal" en gooide de deur toe voor mijn neus**. Nadien zaten we dan samen in de klas en werden we bevriend en ik vroeg hem: 'puree, weet ge nog die keer, waarom hebt ge da toen gezegd' en hij zei '**ja, maar ik kende u nog ni**'. **Hetzelfde met Wouters, hij zei: 'ik haat alle Walen behalve u en Val'**.

4.5 Territorium

Onze proefpersonen geven aan dat Sint-Genesius-Rode voor hen gevoelsmatig "opgedeeld" is in taalgebiedjes, afhankelijk van de taal die de inwoners van een bepaalde zone spreken.

Interview met Laura

Laura: Ge merkt da ook op de trein vind ik. Want er stappen dan keiveel mensen af in Rode en ge kent daar dan zo niemand van, ook jongeren en ge ziet dan dat die allemaal in de richting van zo, dat **die ni de brug onder gaan**. Of dat die wel de brug onder gaan, maar dan daar zo wachten. Maar ge ziet zo 'hmm ja ok, gij zijt waarschijnlijk Franstalig'.

Interview met Laura

Laura: **Het deel naar het bos toe is zo meer Franstalig**.

En ik ben daar ook zo gaan babysitten en ge hebt zo die straat naar't bos en ge hebt daar allemaal zijstraten, met keigrote wijken en keigrote huizen. [...] **Da's zo raar dat da nog Rode is, voor ons is Rode echt zo het Vlaamse centrum. De kerk en die 5 straten errond**.

Interview met Laura

Laura: Ge kunt die **lijn echt keihard trekken**, want ge hebt zo 't station en dan kunt ge naar den hoek, maar daar is ook nog allemaal Vlaams, tis helemaal Vlaams aan die kant tot in Alseberg, da's echt Vlaams en al die rest is wel nog een groot stuk.

De link tussen taal en grondgebied blijkt voor vele mensen in ons onderzoeksstaal een dominante gedachte te zijn. Taal en identiteit worden aan territorium gelinkt, vooral door (al dan niet geaccentueerde) economische verschillen: de oude generatie/Nederlandstaligen rond de kerktoeren tegenover de nieuwe inwijkelingen/Franstaligen in grote nieuwbouwwijken.

Territorialiteit is dus een sterk gegeven voor de onderzochte taalgemeenschappen in de casestudy te Sint-Genesius-Rode. Dit strookt met een aantal klassieke sociolinguïstische referentiestudies: MILROY (1987) benadrukte het belang van een territoriale basis voor gemeenschappen (in tegenstelling tot groepen gebaseerd op sociale status), HYMES (1974) definieerde die gemeen-

schap als “a local unit, characterised for its members by common locality and primary interaction”. Een *common locality* is er als de inwoners van een gemeenschap een sterke verbondenheid met (en eigenaarschap van) “hun” gebied voelen. In het algemeen blijkt ook dat deze gemeenschapsbewoners angst hebben voor nabijgelegen grootsteden (MILROY 1987). De uitbreiding van Brussel schrikt bepaalde inwoners van Sint-Genesius-Rode evenzeer af en dan vooral de oudere generatie:

Pepe en meme op de trein vanuit St-G-Rode naar Brussel-Centraal. Bij het passeren van Linkebeek en Ukkel. 19/04/'10.

Pepe: Ge ziet dat dat hier nu toch ook allemaal Brussel is, vroeger was dat hier een dorp, zoals Rode.

De strijd om “het Vlaamse grondgebied” is vooral een sterk symbolisch gebeuren dat opnieuw geënt wordt op taal: er wordt ‘gevochten’ voor het behoud van de “Vlaamse identiteit”. De oude gevestigde gemeenschap bestaat in Sint-Genesius-Rode uit Vlaamse inwoners die er al van generatie op generatie wonen. Vanuit het beschreven taal-en-territorium-denken worden de Waalse mensen en de eurocraten die in de gemeente komen wonen dus mogelijk als “indringers” gepercipieerd.

4.6 Plaatsnamen

De taal waarin een plaats benoemd wordt, is een heikel punt in taalgemengde gemeenschappen (DE MARS 2009). Tijdens onze dataverzameling werd dit treffend geïllustreerd bij de oprichting van een Facebook-groep voor een Nederlandstalige lagere en middelbare school in Sint-Genesius-Rode die zowel Vlaamse als Waalse kinderen aantrekt (het Onze-Lieve-Vrouwinstituut). Er ontstond een discussie over de Franse dan wel Nederlandse benaming van de groep, *Rhode-Saint-Génèse* tegenover *Sint-Genesius-Rode*.

Een Nederlandstalige jongen (een leerling van de school) schrijft: “*OLV = vlaams, dan blijft da ook gewoon vlaams. wa zitte gelle hier nu franse dingens op te zette*”. Een andere stelt: “*Maar als ge verwelkomt wordt in het Frans eerst, dan hoeft het voor mij niet meer. Liever geen olv groep dan een verfranse*”. Een derde claimt: “*Rhode-Saint-Genèse besta ni*”. Een Vlaams meisje schreef: “*Ma tis gwn tfeit da ier sta 'olv-rhode-saint-genèses wall' en dan eerst ne gansen tekst int Frans*”.

Taal wordt hier als identiteitskenmerk en kernwaarde naar voren geschoven om bij de ingroup van Nederlandstaligen te horen. Dit wordt nog verder benadrukt wanneer zowel het meisje als de jongen de pogingen van de Waalse jongeren om Nederlands te schrijven teniet doen door respectievelijk te stellen: “*Gn probleem da ge dr een frans teksteke achtrzet vr de randdebiele da nog-*

altijd ni zo goed nederlands kunnen, maar begint toch eens in ons eigen taal” en “@ thomas: ge kunt bijna nederlands schrijven:”).

Een antwoord van de Franstalige kant volgt: “*Sint Genesis Rode of Rhode Saint Genèse, de twee bestaan, t’is een tweetalige gemeente*”. De Franstalige schrijver van bovenstaand citaat zegt dat hij dicht bij het jeugdhuis woont “*maar juist in Eigenbrakel (Waarom zegt men eigenbrakel? het is toch Braine l’Alleud, puur waals van wallonie, maar ja, waarom ook niet). Als ik in mijn straat op de grond vlak naast de eigenbrakelse steenweg “Walen buiten” in het groot en in het wit kan lezen en “VL” op die gele bord in de plaats van “Brabant Wallon” ben ik ervan zeker dat mensen in Sint Genesis Rode zo denken*”.

4.7 Tweedetaalverwerving

Onderzoek naar assimilatie bij taalcontact toonde al vroeg aan (BERRY 1983, bijvoorbeeld) dat de (al dan niet vermeende) bedreiging van de eigen identiteit een sterke invloed kan hebben op het denken over tweedetaalverwerving. Wanneer men druk ervaart op die identiteit wordt taal (een van de vele aspecten van die identiteit) vaak plots een prominente en symbolische kernwaarde ervan. De andere taal leren kan dan worden gezien als een verlies (of afbrokelen) van de eigen identiteit. Ook dat komt in onze data impliciet en expliciet naar voren.

Frank, stiefvader Laura. 16/03/'10, 11u20. Trein van St-G-Rode naar Aalst/Jette.

Frank: ah jij volgt Franse les, Els heeft in de Fnac – een winkel die ik trouwens haat – een assimiler gekocht en ik was toch wat verbaasd want wij zijn toch niet – niet rechts, maar toch Vlaamsgezind. Maarja, het is natuurlijk niet omdat je Vlaamsgezind bent dat je geen Frans kan leren.

Volgens een aantal Nederlandstalige Rodenaars in ons onderzoek is er een onwil bij de Franstaligen die zich in de gemeente vestigen om het Nederlands te leren. Een Rodense jongen merkt op Facebook ironisch op: “*Tweetalige scholen? Dan zullen de Walen dus eindelijk eens de moeite moeten doen om Nederlands te spreken hier in Rode? Dat gaan we ze toch niet aandoen?*”.

Voor een vriend van Xavier is het verschil tussen Duits en Nederlands zelfs onduidelijk (al dan niet ironisch of sarcastisch bedoeld):

Fragment opnames Xavier

Xavier: je sais pas du tout, je sais pas

Elle fait ses études en Flamand, c’est une pote flamande à moi et elle à besoin d’un bilingue qui se trouve à Bruxelles. Un bilingue bx.

Vriend 3: **t’es bilingue? Ich kan jou sehr goed Vlaamscheid spreken!**

Xavier: Ohla! Ja dat eh

Vriend 2: **tu penses que dans toute la Belgique on parle le flamand comme ça?**

Vriend 3: **Mais non, j'ai jamais appris le flamand, c'est tout ce que je sais dire.** [gelach]

Xavier: **Egale, tu parles l'Allemand. Tu dis "ich spreche".**

Ook aan de wil om het Nederlands aan te leren of te hanteren in de bestuurlijke context van Rode wordt getwijfeld:

Infoavond over "over-leven als jeugd in Rode", 01:13:58-01:14:27 Raf, Man, Karin Brouwers

Raf: Ja, ik spreek ni da we in een oppositie zitten waarda we moeten de meerderheid overtuigen om de middelen anders aan te wenden, nee, **we zitten in een situatie waarin dat er niks kan**, we zitten tegen de muur en...

Karin: Wij luisteren al ne keer, dat is nu waar, zelfs nen Tobback in Leuven, diene luistert al ne keer als bijvoorbeeld groen of Vld of enfin

Man: Ja, **maar jullie spreken Vlaams onder elkaar** <(GELACH)

Karin: <Hoe zegt u?

Man: Jullie spreken Vlaams onder elkaar.

Karin: Wij spreken al Vlaams onder elkaar.

Man: Da's een voordeel, **<hier hebde schepenen die da ni verstaan é.** <Da's een probleem.

Karin: <nee, maar er wordt. <De oppositie [...]

5. CONCLUSIE

Tussen de Nederlandstaligen en Franstaligen in onze onderzoeksdata heerst een sterke polarisering. Aan de hand van een selectie interviewfragmenten, uitingen op de socialenetwerksite Facebook en discussiepassages illustreerden we hoe leden van de beide taalgroepen een zevental processen en strategieën reproduceren die de opposities bestendigen en versterken.

1. De verhouding tussen beide taalgroepen neemt de vorm aan van *sociale competitie*, waarbij de politieke beslissingen van (Franstalige) bestuurders in de gemeente als een strategisch machtsspel (of zelfs een boycot) ten nadele van de Nederlandstaligen wordt getypeerd.

2. De Nederlandstaligen gaan in Sint-Genesius-Rode *intergroup*-vergelijkingen aan met de Franstalige groep, die meestal hoger op de socio-economische ladder staat. Dit soort vergelijkingen leidt tot vijandigheid.

3. *Stereotypering* en *ingroup*-favoritisme worden zeer frequent gebruikt om leden van de andere groep in een vakje te duwen. Bij de onderzoekspersonen valt bijvoorbeeld de opmerking op dat Walen snobistisch zouden zijn. Voorts wordt ook de onwil om Nederlands te leren vaak genoemd. Bepaalde Frans-

talige proefpersonen vinden Vlamingen dan weer extremistisch en vinden dat niet enkel de politici zo zijn, maar ook de bevolking.

4. Beide groepen vertonen *harde groeps grenzen* en bevestigen die. Zo is het bijvoorbeeld moeilijk in Sint-Genesius-Rode om ingeburgerd te geraken in het sociale leven van de ‘andere’ taalgemeenschap.

5. Gemeenschap en *territorium* hangen sterk samen in Sint-Genesius-Rode. De proefpersonen maken gewag van een bijna fysieke lijn die getrokken kan worden tussen de “Vlaamse” kant van Rode en de “Waalse” kant.

6. Het gebruik van Franstalige of Nederlandstalige *plaatsnamen* om een plek of een instelling aan te duiden in de gemeente is symbolisch zwaar belanden.

7. *Verwerving van de andere taal* wordt als iets potentieel vijandigs beschouwd. Aangezien de ‘oude’ taalverhoudingen onder druk komen te staan en de ‘inwijkelingen’ (het zij Franstaligen of eurocraten) niet steeds het doel hebben zich te integreren in de Nederlandstalige gemeenschap, voelen bepaalde Nederlandstalige proefpersonen uit Sint-Genesius-Rode zich bedreigd.

Met elk van deze strategieën wordt de “natuurlijke” relatie tussen taal en territorium voortdurend gereproduceerd in het discours en krijgt ze legitieme status als verdedigingsmechanisme voor het behoud van de eigen “bedreigde” identiteit. Wat we in Rode steeds opnieuw zien is een reproductie van het territorialiteitsbeginsel waarbij één taal gelijk staat aan één gebied. De relatie tussen taal en gebied is met andere woorden gepolitiseerd. De verschillen die er zouden zijn van vestimentaire, economische, sociale en ruimtelijke aard worden ook op een talige manier geïnterpreteerd (hoewel die vaak nauwelijks iets met taal *an sich* te maken hebben). De taalpolitieke polarisering die op bestuurlijk niveau wordt uitgevochten heeft ook voet aan grond gekregen in de dagelijkse omgang in Rode zelf.

De processen die ik net beschreven heb, vinden vermoedelijk niet enkel in Rode plaats, maar ook in de omringende gemeenten en de rest van De Rand, waar de taalsituatie eveneens gevoelig is. Het voorliggende onderzoek is met andere woorden maar een klein deel van een veel breder fenomeen. De angst van inwoners van De Rand voor het verlies van het Nederlandstalige karakter van hun gemeenten is een topos die steeds opnieuw opduikt in taalsociologische onderzoeken van de regio (DEGADT E.A. 2012: 11).

Uiteraard kan men ook hier, ter afsluiting, niet voorbij aan de vaststelling dat het discours van een polarisering tussen Franstaligen en Nederlandstaligen grotendeels voorbijgestreefd is, omdat immigratie en globalisering de talige puzzel in de voorbije decennia nog een stuk complexer gemaakt hebben. Met BLOMMAERT (2010) zijn we ervan overtuigd dat beide fenomenen (die ook in

Sint-Genesius-Rode ten volle spelen) leiden tot een hogere bewustwording van politiek vastgelegde identiteiten, etnolinguïstisch nationalisme of nationalistisch chauvinisme. De talige polarisering is er dus allicht allesbehalve ten einde.

BIBLIOGRAFIE

- Adler, P.A. & P. Adler (1994). Observational Techniques. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage. 377-392.
- Alim, H. S. (2004). *You Know My Steez: An Ethnographic and Sociolinguistic Study of Styleshifting in a Black American Speech Community*. Durham: Duke University Press.
- Ashcroft, B. (2001). Language and Race. In R. Harris & B. Rampton (Eds.), *The Language, Ethnicity and Race Reader*. London: Routledge. 37-54.
- Ball, P., H. Giles & M. Hewstone (1984). Second language acquisition: the intergroup theory with catastrophic dimensions. In H. Tajfel (Ed.), *The Social Dimension. Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press. 668-694.
- Berry, J.W. (1983). Acculturation: A comparative analysis of alternative forms. In R.J. Samuda & S.L. Woods (Eds.), *Perspectives in immigrant and minority education*. New York: University Press of America. 65-78.
- Blommaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Degadt, J. M. De Metsenaere, M. De Vlieger, R. Janssens, A. Mares & C. Van Wynsberghe (Eds.) (2012). *De internationalisering van de Vlaamse Rand rond Brussel*. Brussel: ASP.
- De Groof, J. (2004). *Taalpolitiek en taalplanning in Vlaanderen in de lange negentiende eeuw. Een linguïstische analyse met speciale aandacht voor de samenwerking tussen status-en corpusplanning*. Vrije Universiteit Brussel: Ongepubliceerd doctoraal proefschrift.
- De Keere, K., M. Elchardus & O. Servais (2011). *Eén land, twee talen België uit het leven gegrepen*. Tielt: Lannoo Campus.
- De Klerck, P. (2011), *Vlaamse Rand doorgelicht*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- De Maesschalk, F. (2012). De internationalisering van de rand: een demografische blik. In Degadt, J. M. De Metsenaere, M. De Vlieger, R. Janssens, A. Mares & C. Van Wynsberghe (Eds.), *De internationalisering van de Vlaamse Rand rond Brussel*. Brussel: ASP. 25-43.
- De Mars, D. (2009). *Attitudeonderzoek bij Nederlands- en Franstaligen in de Vlaamse Rand rond Brussel*, Vrije Universiteit Brussel: Ongepubliceerde masterthesis.
- Denzin, N. K. & Y. S. Lincoln (Eds.) (2000). *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage..

- Fontana, A. & J. H. Frey (2000). The Interview: From Structured Questions to Negotiated Text. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage. 645-673.
- Germeys, K. (2010). *Taaletnografisch onderzoek. Een casestudy: Sint-GenesiusRode*. Vrije Universiteit Brussel: Ongepubliceerde masterthesis.
- Hymes, D. (1974). *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Jaspers, J. (2004). *Tegenwerken, belachelijk doen: talige sabotage van Marokkaanse jongens op een Antwerpse middelbare school: een sociolinguïstische etnografie*. Universiteit Antwerpen: Doctoraal proeschrift.
- Kusenbach, M. (2003). Street Phenomenology. *Ethnography*, 4, 3. 455-485.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lamarre P. & S. Lamarre (2009). Montréal <<on the move>>: Pour une approche ethnographique non-statique des pratiques langagières des jeunes multilingues. In T. Bulot (Ed.), *Formes & normes sociolinguistiques. Ségrégations et discriminations urbaines*. Paris: L'Harmattan. 105-134.
- MacLennan, H. (1945), *Two Solitudes*. Toronto: Collins.
- Marzo, S. & E. Ceuleers (2011). The use of citétaal among adolescents in Limburg. The role of space appropriation in language variation and change. In: *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 32, 5. 451-464.
- Milroy, L. (1987). *Language and Social Networks*. Oxford: Basic Blackwell.
- Poplack, S. (1988). Contrasting patterns of codeswitching in two communities. In M. Heller (Ed.), *Codeswitching. Anthropological and Sociolinguistic Perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter. 215-245.
- Pujolar, J. (2009). Immigration in Catalonia: marking territory through language.. In: *Globalization and Language Contact: Spatiotemporal Scales, Migration Flows, and Communicative Practices*. New York: Continuum International.
- Steenput, F. (2011). Territorialiteitsbeginsel in België: wetgeving, rechtspraak en concrete voorbeelden in de Vlaamse Rand. Brussel. Nota van het Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (DAR) voor Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand Geert Bourgeois.
- Tajfel, H. (1972). La categorisation sociale. In S. Moscovi (Ed.), *Introduction à la psychologie sociale I*. Paris: Larousse. 272-303.
- Tedlock, B. (2000). Ethnography and Ethnographic Representation. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*. California: Sage. (455-487).
- Teugels, M. (1998). 'Europa gaat tot de rand. De internationalisering van Brussel valt niet te stoppen. Hoe kunnen de Vlaamse-randbewoners toch hun identiteit bewaren? Op zoek naar langetermijnvisies', *Knack*, 22.
- Vande Putte, G. (1999). *Belgica Creola. Taalcontact in de Brusselse Periferie. Het voorbeeld van Overijse*. Berchem: EPO.

- Vanhecke, E. (2007). *Stedelijke kanselarijtaal in Vlaanderen in de negentiende eeuw*. Vrije Universiteit Brussel: Ongepubliceerd doctoraal proefschrift.
- Van Praet, E. (2005) "Strategy and ritual in institutional encounters". Universiteit Gent: Ongepubliceerd doctoraal proefschrift.
- Willemys, R. (2009). *Het verhaal van het Vlaams*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Witte E. & H. Van Velthoven (1998). *Taal en politiek. De Belgische casus in een historisch perspectief*. Brussel: VUB Press.
- Witte E. & H. Van Velthoven (2010). *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in een historisch perspectief*. Brussel: Pelckmans.
- Woolard, K. A. (1989). *Double talk: Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.

Websites (het laatst geraadpleegd op 17 juli 2012)

<http://statbel.fgov.be/>

http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm

http://www.briobrusseel.be/assets/statistieken/pr095_nl.pdf

<http://www.docu.vlaamserand.be/ned/resource-detail.asp?ResourceId=183>

<http://www.vlaamsbrabant.be/over-de-provincie/info-voor-lokale-besturen/statistische-databank/tabellen-grafieken-kaarten-dochlijst/index.jsp#paragraph3>

http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm

<http://www.brusselnieuws.be/artikel/meer-franstalige-belastingaangiften-faciliteiten-gemeenten>

<http://www.facebook.com>

<http://www.lalibre.be/debats/opinions/article/568612/polemique-sur-les-ecoles-a-bruxelles.html>